

SOM JOVES

ESTUDI QUALITATIU DE L'ACCIÓ COL·LECTIVA DE LES PERSONES JOVES A TARRAGONA

Investigadora etnogràfica: María Offenhenden (Dafits, URV)

Supervisió científica: Monserrat Soronellas-Masdeu (Dafits, URV)

Investigadora visual: Anna Fonoll

Estudi promogut en el marc del Pla Local Tarragonajove de la Conselleria de Joventut de l'Ajuntament de Tarragona

*Autora de la imatge de portada: Anna Fonoll

1.- INTRODUCCIÓ

2.- PRESENTACIÓ DE LA RECERCA

3.- RESULTATS

4.- PRINCIPALS CONCLUSIONS

1) INTRODUCCIÓ

La Conselleria de Joventut de l'Ajuntament de Tarragona impulsa un segon volum d'investigació-recerca en la línia continuista del treball presentat l'any 2008oc Jove, estudi qualitatiu sobre la Joventut a Tarragona.

Novament, s'ha comptat amb la supervisió i direcció científica de l'equip acadèmic del DAFITS (URV) format per la investigadora María Offenhenden i la doctora Montserrat Soronellas, amb la participació de l'antropòloga i creadora audiovisual Anna Fonoll, així com la coordinació del Servei Municipal Tarragonajove.

Aquestes suma d'investigacions (etnogràfica i visual) analitzen el paper del jovent en l'acció col·lectiva a la ciutat de Tarragona per conèixer com les persones joves s'agrupen per desenvolupar les seves inquietuds i es posicionen respecte a com pensen i el que els interessa en l'entorn on viuen. Analitzant com, on i per què les persones joves participen en l'acció col·lectiva, examinem com es pensen a sí mateixes i com voldrien ser. I al mateix temps, com pensen la seva ciutat i com voldrien que fos.

L'anàlisi i recerca en el camp de les polítiques de joventut és constant i permanent en el desenvolupament i execució dels programes i serveis dirigits a la població jove de Tarragona. Mitjançant eines i instruments de participació basades en la recollida de dades i la convocatòria de grups de treball i focus grup en els diferents àmbits, s'estableixen mesures de proximitat i interlocució amb els i les joves presents a la ciutat de Tarragona.

El global dels dos estudis han estat promoguts en el marc del Pla Local Tarragonajove de la Conselleria de Joventut de l'Ajuntament de Tarragona, des d'on es realitzen de forma continuada tasques d'observació, avaluació i anàlisi per l'actualització dels programes d'intervenció.

En definitiva, es presenten dos formats d'estudi que han avançat de forma simultània: per una banda el procés de recerca etnogràfica a càrrec del tàndem Maria Offenhenden i Montse Soronellas; i per altra banda, un projecte audiovisual "Cròniques d'una joventut, retrats de l'acció col·lectiva" amb especificitat pròpia, a càrrec de l'antropòloga i comunicadora Anna Fonoll.

2) PRESENTACIÓ DE LA RECERCA

Aquesta investigació analitza el paper del jovent en l'acció col·lectiva a la ciutat de Tarragona per conèixer com les persones joves s'agrupen per desenvolupar les seves inquietuds i es posicionen respecte a com pensen i el que els interessa en l'entorn on viuen. Analitzant com, on i per què les persones joves participen en l'acció col·lectiva, examinem com es pensen a sí mateixes i com voldrien ser. I al mateix temps, com pensen la seva ciutat i com voldrien que fos.

Es tracta d'una recerca qualitativa, basada en l'etnografia. La pregunta principal que guia aquesta investigació és: què suposa ser una persona jove a la ciutat de Tarragona i quin paper té l'activisme juvenil? És a dir, com s'articula el moment biogràfic amb les especificitats que presenta aquesta ciutat; com això condiciona i configura els interessos, inquietuds, reivindicacions, àmbits i formes de participació en l'acció col·lectiva de les persones joves; i com l'activisme juvenil transforma la ciutat on viuen i incideix en la seva construcció sociocultural.

S'ha partit d'una definició àmplia de l'acció col·lectiva, incloent-hi iniciatives col·lectives formals i amb una organització més "tradicional", així com aquelles de caràcter més informal. Una decisió que respon a l'objectiu d'examinar les noves formes de participació i les noves maneres d'imaginar l'acció comunitària.

El treball de camp es va realitzar entre juny de 2018 i març de 2019. L'àmbit territorial de la recerca és la ciutat de Tarragona. La principal tècnica de recollida de dades ha estat la realització d'entrevistes en profunditat semiestructurades a persones joves implicades en l'acció col·lectiva a la ciutat. Per a la selecció de les persones entrevistades es va tenir en compte l'equilibri de gènere, que l'edat fos entre 15 i 30 anys (puntualment fins als 35 anys) i que hi hagués variabilitat per lloc d'origen. A més, s'ha prestat atenció a què la tria garanteixi la representació de la diversitat d'àmbits de participació presents a la ciutat de Tarragona: acció cultural, acció sociocultural i comunitària, acció educativa i de lleure, acció política i de defensa de drets, etc. També s'ha tingut en compte els diversos models organitzatius i de relació amb l'administració. Finalment, es va considerar que les persones seleccionades representessin la complexitat socioterritorial de la ciutat.

També s'han realitzat dos grups focals: el primer, a persones joves (5 participants) i el segon a persones considerades "expertes" en l'acció col·lectiva a la ciutat (6 participants). En darrer terme s'ha dut a terme una sessió de retorn dels resultats de la recerca on es van convidar a tots i totes les informats. Per una altra banda, es va fer un seguiment audiovisual del procés de recerca etnogràfica que ha estat objecte d'un projecte audiovisual amb especificitat pròpia, a càrrec de l'antropòloga i comunicadora Anna Fonoll.

Pel que fa a les persones joves que han participat a la recerca, s'han entrevistat 16 dones i 16 homes, un dels quals es va autodefinir com transsexual. Per edats, tenen entre 17 i 30 anys, malgrat que excepcionalment s'han inclòs dues persones de 31 anys. Molts dels joves entrevistats són originaris de la ciutat de Tarragona (20 persones), 5 són d'altres localitats de Catalunya i 7 persones van néixer a l'estranger. Quant al lloc de residència, majoritàriament viuen a les diferents zones que configuren la ciutat, però també s'han entrevistat joves que no resideixen a Tarragona, però que mantenen una forta vinculació amb la ciutat sigui per motius laborals i/o d'estudis, i que tenen a Tarragona el seu àmbit de participació. És remarcable que es termes generals es tracte de joves amb experiència de mobilitat nacional i internacional.

En relació a l'estat civil, la gran majoria de les persones entrevistades són solteres i no hi ha cap que tingui fills. És significatiu que el projecte de paternitat/maternitat no hagi estat gairebé esmentat a les entrevistes. La meitat dels joves viuen amb la família d'origen, malgrat que no pocs hagin expressat el seu desig d'emancipació. Una decisió retardada fonamentalment per la precarietat de les seves condicions laborals i la dificultat d'accedir a un habitatge. Malgrat tot, n'hi ha 17 d'emancipats, vivint sols, en parella o en un pis compartit. Son joves amb un nivell formatiu en general elevat, d'acord a l'edat de cadascú. Però l'alt nivell de qualificació no sempre es veu reflectit en una inserció exitosa al mercat laboral i a més, la precarietat de les condicions laborals són una característica comuna en bona part del jovent que ha participat a la recerca.

Mitjançant aquests informants s'ha accedit a un ampli ventall d'àmbits de participació a l'acció col·lectiva de les persones joves a Tarragona. Convé assenyalar que no és gaire inusual que una persona participi activament i al mateix temps en més d'una entitat, associació, plataforma i/o agrupació. Les entrevistes ens han acostat a l'experiència de participació del jovent en més de 30 entitats de la ciutat. A manera de resum i distingint per àmbits de participació, s'han entrevistat

joves que participen en l'acció política, sociocomunitària, cultural, educativa, de lleure, esportiva, de defensa dels drets LGTBI, feminista, i de cooperació.

3) RESULTATS DE LA RECERCA

Pel que fa als principals resultats, comencem per la visió que les persones joves entrevistades tenen de la ciutat de Tarragona. En termes generals, pensen que és una ciutat “bonica” i amb “molt de potencial”, referint-se al patrimoni natural, arquitectònic, cultural i històric. Tanmateix, perceben que aquests valors es podrien aprofitar més, molt especialment pel que fa a la seva oferta d'oci i cultura. Afirmen que uns dels motius d'implicar-se en l'acció col·lectiva es que Tarragona pugui arribar a tenir una oferta d'oci i de cultura més diversificada i territorialment més ben distribuïda. També, que sigui una oferta gratuïta, popular, desestacionalitzada i menys dependent del cicle festiu tarragoní. En relació a l'oci, els i les joves desitgen que no sigui només nocturn, que també sigui diürn, i que no estigui tan relacionat amb el consum d'alcohol. S'ha detectat també que existeix la percepció que caldria visibilitzar més les activitats d'oci i cultura que es duen a terme a la ciutat per afavorir la seva dinamització.

També voldrien disposar d'un major nombre d'espais per destinat a activitats d'oci i cultura a la ciutat. Aquest desig es transforma en lluita, sobretot en referència a un ús més intensiu dels espais públics (carrers i edificis). Les persones entrevistades afirmen que la intensificació de la programació d'activitats d'oci i cultura a l'espai públic permetria activar, dinamitzar i diversificar la vida cultural de la ciutat alhora que expandir els llocs de trobada i d'intercanvi. En el marc d'aquesta reivindicació, es fa especial èmfasi en les dificultats que tenen les entitats de la ciutat per accedir a un local, però també, en la manca d'espais per realitzar esports de manera gratuïta i, en general, en el deteriorament de les places i parcs públics de la ciutat.

En relació als serveis i recursos municipals disponibles per a les persones joves a la ciutat, l'Espai Jove Kesse és el que emergeix com a punt de referència pel jovent. També s'esmenta a l'Espai Jove la Palmera, la mostra de Teatre Jove, l'Oficina Jove del Tarragonès i la Capsa de Músics. Pel que fa a l'Espai Jove Kesse, la valoració general és positiva i de fet, moltes de les persones que hem entrevistat han estat o són usuàries d'aquest espai, encara que sigui de manera puntual o esporàdica. No obstant, els joves de la franja d'edat més elevada, perceben que tant

L'Espai Jove Kesse com l'Oficina Jove son recursos més orientats als interessos i necessitats dels joves més joves, els que tenen entre 15 i 20 anys.

Quan es parla de Tarragona s'està pensant en el centre de la ciutat, la qual cosa cal relacionar amb la fragmentació socioterritorial que històricament l'ha caracteritzada: la divisió centre / barris. Per als i les joves que sempre han viscut al centre de la ciutat, els "barris" (un terme que al·ludeix fonamentalment els barris de Ponent, Sant Salvador i Sant Pere i Sant Pau) emergeixen com una realitat que els queda lluny. No obstant això, en la recerca han aparegut algunes iniciatives col·lectives, impulsades o participades per persones que viuen al centre de la ciutat, que focalitzen o dediquen una part important dels esforços més enllà del centre de la ciutat.

Per als joves que viuen o han viscut una part important de les seves vides als anomenats "barris", en alguns casos emergeix una forta identitat lligada a aquests espais, que els porta a identificar-se, per exemple, com de Bonavista, Torreforta o "Sansa" (de Sant Salvador) més que no pas com a tarragonins. En relació amb això, apareix a les entrevistes un retret cap a la població del centre, però també cap a l'administració local, pel menysteniment, oblit o desconexió d'aquesta part de la ciutat.

Segons el barri i el perfil de la persona entrevistada apareixen matisos en relació a la valoració d'aquestes zones de la ciutat. Es parla, per exemple, de Torreforta com un barri net a diferència del centre que es percep brut; o com un barri amb una intensa cultura de centre cívic front d'una espècie d'apatia o desmobilització pròpia del centre de la ciutat. De Bonavista, s'esmenta la seva oferta d'activitats esportives, la potència del seu teixit associatiu i s'emfatitza amb un cert orgull la seva cultura de bars i tapes; en contrapartida també s'assenyala la manca d'equipaments públics. D'altra banda, des d'algunes iniciatives impulsades per joves amb bagatge migratori, els barris apareixen com el seu àmbit preferent d'acció, i esmenten que hi ha una forta presència de projectes i de serveis orientats a treballar temes socials i comunitaris.

Sobre la singularitat urbana de Tarragona, les persones joves entrevistades valoren també que disposar d'una xarxa de transport públic més eficient i econòmica contribuiria a dinamitzar i a lligar les diferents parts de la ciutat. Posen un èmfasi especial en el servei d'autobusos nocturns que permetria que els i les joves es moguessin pels diferents espais d'oci de la ciutat.

En relació a l'experiència subjectiva de participació i en concret als seus significats, el disseny de la recerca ens ha portat a entrevistar persones joves que majoritàriament estan molt implicades, i moltes vegades multi-implicades, la qual cosa condiciona una visió sobre l'acció col·lectiva juvenil que no pot ser del tot generalitzable. En general, ens hem trobat persones que tenen una trajectòria llarga de participació, sovint iniciada en la primera infància i que té continuïtat en l'etapa d'adolescència i joventut. A mesura que s'incrementa l'edat apareix una major diversificació dels àmbits de participació i una major assumpció de responsabilitats.

En relació a aquesta més gran implicació, la participació s'entén com a part constitutiva de la identitat de les persones joves, indissociable de la seva manera de ser. La participació en l'acció col·lectiva la relacionen amb l'acció orientada a la transformació social. És important ressaltar que sovint se subratlla la idea d'acció pel que comporta d'implicació i compromís amb la ciutat i amb la societat, especialment en contraposició a "quedar-se a casa i queixar-se des del sofà" a través de les xarxes socials. Això no obstant, les persones entrevistades també fan ús de les xarxes socials com a forma de lluita, de visibilització, de sensibilització, de difusió i d'organització interna, característiques dels sistemes de funcionament de les noves formes de participació col·lectiva.

La participació en l'acció col·lectiva també apareix molt lligada a un procés d'aprenentatge, de desenvolupament d'habilitats, de coneixements, de pensament crític i, també, com un espai comunitari, de creació i d'expansió de relacions socials. La vessant lúdica de la participació adquireix una gran importància entre el jovent i l'acció col·lectiva es configura com un espai de diversió, la qual cosa no exclou l'existència de conflictes ni la sobrecàrrega de treball i de responsabilitats, molt especialment entre els i les joves multi-implicades.

En relació a l'aprenentatge i la creació de xarxes socials, sobresurten dos aspectes. D'una banda, per a algunes persones, la participació en l'acció col·lectiva constitueix un espai a per desenvolupar i visibilitzar habilitats i coneixements útils per a la projecció de la seva trajectòria professional. D'altra banda, l'àmbit de participació moltes vegades apareix molt relacionat amb l'experiència vital de cadascú, especialment experiències de discriminació vinculades a la identitat de gènere, l'orientació sexual o l'experiència migratòria. En aquest sentit, l'acció col·lectiva constitueix un espai de lluita i també un entorn segur, entre iguals, per compartir les experiències vitals. L'espai de participació és entès com un entorn de cura i també d'apoderament. Així, l'àmbit

de participació sovint apareix vinculat amb la pròpia trajectòria o projecte de vida, i està més orientant per interessos o afinitats que per una qüestió purament generacional.

Comprometre's amb l'acció col·lectiva pot constituir un desafiament obert a certs estereotips, rols o identitats socials. D'aquí que la participació no estigui lliure d'estigmes, molt especialment pel que fa al gènere i la sexualitat. El món social, educatiu i algunes activitats culturals, com el ball, emergeixen com a àmbits especialment feminitzats. En canvi, el dels esports apareix com un àmbit masculinitzat. En algunes ocasions els i les joves fan esment explícit d'actituds masclistes i lgtbi-fòbiques, sobre tot entre persones que participen en contextos festius, esportius i de l'acció política. De fet, el gènere i la sexualitat condiciona els àmbits de participació.

Alguns informants constaten de manera crítica que en el món de l'activisme es reproduïxen els rols i les jerarquies de gènere. Les dones solen fer una part important de la feina, imprescindible per a l'organització interna i el desenvolupament de les accions de les entitats, però que té molta menys visibilitat. Quan aquesta afirmació no apareix directament a les entrevistes, sí que queda clar que hi ha una assumpció diferencial de rols en funció del gènere entre les persones joves que participen. Val a dir que també ens hem trobat amb diverses iniciatives que han estat impulsades per dones, sobretot en els àmbit socio-comunitari, educatiu i de defensa de drets. Tampoc són poques les dones que ocupen llocs directius o de relleu en les diverses formes d'organització existents al món associatiu actual.

La percepció general és que hi ha una transformació en els rols i jerarquies de gènere a la societat en general i també en el món de l'acció col·lectiva, si bé es tracta d'una transformació lenta i difícil.

El gran nombre d'entitats, agrupacions, associacions i plataformes identificades permet afirmar que actualment existeix a la ciutat un teixit associatiu viu on el jovent participa activament. Moltes iniciatives col·lectives són de recent formació (menys de cinc anys). Tanmateix, les entitats són de petites o mitjanes dimensions, si prenem en consideració el grup motor, és a dir, el grup de persones que participa de manera constant i que assumeix la major part de responsabilitats. És de destacar també que dins del grup motor hi ha una clara homogeneïtat en relació a la classe social, el lloc de residència i/o el d'origen, la qual cosa juntament amb la multi-implicació intensifica la percepció que hi participa sempre "la mateixa gent".

La constitució d'una xarxa forta i articulada del teixit associatiu de la ciutat és un desig llarg i intensament plantejat per part dels i les joves de la ciutat, però reconeixen que és un objectiu difícil d'assolir. Els resultats de la recerca indiquen que existeixen diferents espais de col·laboració entre les associacions, alguns més consolidats que d'altres. No es pot afirmar que no hi hagi xarxes, però no són prou diversificades i aquesta mancança contribueix a reforçar la idea d'homogeneïtat i a minvar el seu potencial articulador i, sobretot, s'allunya del que seria desitjable en opinió de moltes de les persones joves que hem entrevistat.

Un darrer aspecte considerat en la recerca és la relació de les organitzacions de participació amb les administracions, sobretot amb l'Ajuntament que es reconeix com l'interlocutor privilegiat per raó de la seva proximitat. Una part important dels i les informants desitgen reforçar els canals de comunicació i de participació amb l'administració per promoure una construcció col·lectiva de la ciutat. En aquest sentit, cal assenyalar que moltes de les persones entrevistades reivindiquen que el consistori posi a disposició de les entitats més recursos de tipus indirecte, de manera que l'administració jugui un paper important en el recolzament i en el reconeixement de la tasca que realitzen les associacions i plataformes de participació cívica a Tarragona, per afavorir la seva visibilització i dinamització.

4) PRINCIPALS CONCLUSIONS DE LA RECERCA

Els i les joves entrevistades participen en formes d'acció col·lectiva que han tendit a la diversificació. Avui trobem associacions formalitzades mitjançant el sistema convencional d'estatuts, al costat de plataformes i grups autogestionats o assemblearis diversos que cobreixen un ampli espectre de àmbits de participació: feminisme, identitat sexual, cooperació, lleure, acció política, oci i cultura, salut, etc.

El teixit associatiu de la ciutat on participa el jovent és divers i dinàmic, en constant transformació. Això es manifesta en el poder de convocatòria que té, ja que hi participen joves que sense residir a Tarragona tenen amb la ciutat forts vincles de participació. Tanmateix, està travessat per tensions que tenen a veure amb la seva composició interna homogènia i amb la fragmentació socioterritorial. En positiu, es detecta que existeixen accions col·lectives que des de el centre de la ciutat es projecten cap als "barris".

Participar en l'acció col·lectiva permet als joves disposar d'espais d'expressió ciutadana on a més, desenvolupen experiències vivencials que generen aprenentatges socials. La dimensió relacional i comunitària de la participació així com la vessant lúdica adquireixen gran rellevància i no son incompatibles amb la participació entesa com una forma d'activisme per a la transformació social.

Els i les joves desitgen una Tarragona més participativa, activa, accessible i justa. Des del seu punt de vista, aporten i poden aportar encara més a la ciutat si obtenen un major reconeixement i recolzament de l'Ajuntament. Demanen una administració que els apoderi enlloc de limitar la seva capacitat de contribuir al projecte de ciutat. En aquest sentit, cal un nou marc de relació entre les entitats i l'administració local per contribuir a potenciar, dinamitzar i visibilitzar el paper del jovent en la construcció col·lectiva de Tarragona.